

ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΗ: ΤΑ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

✘ Επιμ.-μτφρ.: [Γιώργος Κουτσαντώνης](#)

Το ινστιτούτο [Initiative and Referendum Institute Europe²](#) πραγματοποίησε μια ενδιαφέρουσα συγκριτική έρευνα με αντικείμενο την ποιότητα της νομοθεσίας που διέπει του θεσμούς άμεσης δημοκρατίας στις χώρες της ΕΕ, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΖΕΣ (Ελβετία, Λιχτενστάιν, Νορβηγία και Ισλανδία) και στην Τουρκία, με αυτή την τελευταία ως υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρείχαν μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα συγκριτική αξιολόγηση των 31 ευρωπαϊκών χωρών. Η έρευνα αυτή επικεντρώθηκε στα ακόλουθα τρία βασικά ερωτήματα³:

1. Υπάρχουν σε εθνικό επίπεδο οι θεσμοί, οι φορείς και οι διαδικασίες (τόσο για την διενέργεια δημοψηφισμάτων λαϊκής πρωτοβουλίας (ή αλλιώς πρωτοβουλίας πολιτών),, όσο και για προαιρετικά δημοψηφίσματα επιβεβαίωσης νόμου;

2. Μπορούν αυτά τα δύο βασικά εργαλεία, δηλαδή το δημοψήφισμα και η λαϊκή πρωτοβουλία, να ζητηθούν από τους ίδιους τους πολίτες ή είναι αποκλειστικά κρατική – κυβερνητική η αρμοδιότητα και η απόφαση;

3. Υπάρχουν μορφές υποχρεωτικού δημοψηφίσματος που να αφορούν εθνικά θέματα, όπως για παράδειγμα η εκχώρηση αρμοδιοτήτων και κυριαρχικών δικαιωμάτων σε διεθνείς οργανισμούς;

Μόνο σε δύο περιπτώσεις (Λιχτενστάιν και Ελβετία) τηρούνται πλήρως και οι τρεις παραπάνω προϋποθέσεις για μια υψηλή κατάταξη. Ακολουθούν τρεις χώρες (Ιταλία, Σλοβενία και Λετονία), στις οποίες οι πολίτες, χωρίς παρέμβαση από την κυβέρνηση ή το Κοινοβούλιο, μπορούν να ενεργοποιήσουν εθνικό δημοψήφισμα και τέσσερις χώρες στις οποίες προβλέπονται

υποχρεωτικά δημοψηφίσματα για ορισμένα θέματα (Ισλανδία, Δανία, Λιθουανία, Σλοβακία). Στην Ολλανδία από το 2002 οι πολίτες έχουν ένα σχετικά αδύναμο δικαίωμα στο δημοψήφισμα, ωστόσο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θέματα που άπτονται της ΕΕ και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (θυμηθείτε την απόρριψη του Ευρωπαϊκού Συντάγματος το 2005). Σε όλες τις άλλες χώρες που περιλαμβάνονται στην ανάλυση, είναι τα κοινοβούλια ή οι κυβερνήσεις που έχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα για την διεξαγωγή ενός δημοψηφίσματος (δηλαδή plebiscite). Με βάση αυτά και άλλα κριτήρια, οι 31 χώρες χωρίστηκαν σε έξι επιμέρους κατηγορίες:

Με στόχο να βελτιωθεί η συγκριτική μεθοδολογία, οι 6 κατηγορίες χωρίστηκαν σε δυο ομάδες (Ποιότητα Α και Β): η διάκριση αυτή δείχνει ότι ακόμη και στην πρώτη κατηγορία (Ελβετία, Λιχτενστάιν) εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική ανάγκη για βελτίωση των εργαλείων και των θεσμών, καθώς και ότι στην κατηγορία 4 των αποκαλούμενων στην ανάλυση «φοβισμένων» ορισμένα κράτη έχουν ήδη κάποιες εμπειρίες συμμετοχής που απουσιάζουν σε άλλες χώρες. Ένα επιπλέον στοιχείο της αξιολόγησης αυτής αντλήθηκε από τη συζήτηση που διεξάγεται και βρίσκεται επομένως σε εξέλιξη, στις χώρες που σημειώνονται με (*) και που αφορούν στις μεταρρυθμίσεις του πολιτικού συστήματος. Τέλος, μπορούμε επίσης να κάνουμε και ορισμένες υποθέσεις που σχετίζονται με την τάση προς την άμεση δημοκρατία στην αντίστοιχη χώρα, δηλαδή αν υπάρχει ή όχι μια πορεία σε εξέλιξη για την επέκταση αυτών των δικαιωμάτων (+), ή αν αντιθέτως η χώρα βρίσκεται σε μια φάση περιοριστικής εξέλιξης και οπισθοδρόμησης (-)⁴. Οι έξι κατηγορίες που αναφέρονται στον πίνακα, συγκεντρώνονται σε ομάδες ποιότητας Α και Β, σχηματίζοντας έτσι μια κλίμακα κατάταξης από τις χώρες εμπροσθοφυλακής (τους «πρωτοπόρους») που κατεβαίνει μέχρι και τους τελευταίους (τους «ουραγούς»).

Κατηγορία 1: Οι πρωτοπόροι

Σε αυτές τις χώρες, οι πολίτες διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα δημοψηφισματικών δικαιωμάτων σχεδόν σε όλα τα επίπεδα (εθνικό,

περιφερειακό ή καντονιών, δημοτικό-τοπικό). Από αυτά αξιοσημείωτη είναι η λαϊκή πρωτοβουλία, το προαιρετικό δημοψήφισμα και το υποχρεωτικό δημοψήφισμα για όλες τις συνταγματικές αναθεωρήσεις – τροποποιήσεις καθώς και για όλες τις διεθνείς συνθήκες.

Κατηγορία 2: Οι αποφασιστικοί

Σε αυτές τις χώρες, οι πολίτες μπορούν να κάνουν χρήση των δημοψηφισματικών εργαλείων χωρίς την κρατική συναίνεση ή παρέμβαση (Κοινοβούλιο, κυβέρνηση, Πρόεδρος της Δημοκρατίας), ωστόσο συγκριτικά δεν διαθέτουν μια πλήρη γκάμα δικαιωμάτων. Υπάρχουν επίσης συγκεκριμένοι κανόνες που αφορούν στο υποχρεωτικό δημοψήφισμα (για παράδειγμα, όταν πρόκειται για συνταγματικές αναθεωρήσεις).

Κατηγορία 3: Οι διστακτικοί

Οι πολίτες αυτών των χωρών έχουν μια κάποια πρακτική εμπειρία από λαϊκές πρωτοβουλίες και εθνικά δημοψηφίσματα. Αυτές οι διαδικασίες, ωστόσο, δεν πρέπει να θεωρούνται αμιγώς δημοψηφισματικές, καθώς διέπονται παράλληλα και από τις αρχές του *plebiscite*. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι αποκλειστικό δικαίωμα των πολιτών, μέσω της συλλογής του ελάχιστου αριθμού υπογραφών που προβλέπεται, αλλά μπορούν να προκληθούν και «από τα πάνω», δηλαδή από το κοινοβούλιο ή την κυβέρνηση. Σε αντίθεση για παράδειγμα με την Ελβετία όπου το δημοψήφισμα είναι αποκλειστικό προνόμιο των πολιτών.

Κατηγορία 4: Οι φοβισμένοι

Η πολιτική ελίτ των χωρών αυτής της κατηγορίας φαίνεται να φοβάται την συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική, τόσο επειδή μάλλον παρουσιάζεται διστακτική στο να μοιραστεί την εξουσία, όσο και επειδή προωθεί μια αρνητική ανάγνωση της ιστορικής εμπειρίας. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτές τις χώρες υπάρχει μια ελάχιστη βάση δημοψηφισματικών δικαιωμάτων, ιδίως σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Σε κάποιες μάλιστα από αυτές, όπως και η Ελλάδα, ανεξάρτητα από την τύχη που θα έχουν αυτοί

οι θεσμοί, διαφαίνεται μια κάποια κινητικότητα.

Κατηγορία 5: Οι απελπισμένοι

Οι χώρες αυτές, σχεδόν στερούνται πλήρως θεσμοθετημένων εργαλείων άμεσης συμμετοχής και χωρίς καμία πρακτική εμπειρία, αγωνίζονται πολύ να φανταστούν μια ολοκλήρωση ή έστω έναν εμβολιασμό της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας με κάποια δικαιώματα άμεσης συμμετοχής των πολιτών. Οι τρέχουσες πολιτικές συνθήκες μάλλον προσφέρουν λίγες προοπτικές για μια επικείμενη υιοθέτηση εργαλείων άμεσης συμμετοχής και η δημόσια συζήτηση έχει μόλις αρχίσει.

Κατηγορία 6: Οι ουραγοί

Σε αυτές τις χώρες δεν υπάρχει ούτε μια ελάχιστη προοπτική για τη θέσπιση στοιχειωδών μορφών άμεσης συμμετοχής, καθώς ακόμη και οι δομές και οι συνθήκες του κοινοβουλευτισμού (αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας) είναι πολύ κατώτερες των όποιων δημοκρατικών προσδοκιών.

Το ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι εύλογο, σαφές αλλά και, δεδομένης της ελληνικής πολιτικής πραγματικότητας, αναπόδραστο. *Θέλουμε η χώρα μας να «ανέβει» κατηγορία ή θα παραμείνουμε στην 4^η «εθνική»;*

_____ / _____

Για τη σύνταξη του κειμένου χρησιμοποιήθηκαν αποσπάσματα (μεταφρασμένα στην ελληνική), στοιχεία και πληροφορίες από τα βιβλία:

– J.G. Matsusaka, *For the Many and the Few. The Initiative, Public Policy and American Democracy*, University of Chicago Press 2004.

– Thomas Benedikter «Più potere ai cittadini Introduzione alla democrazia diretta e ai diritti referendari» Bolzano, luglio 2014.

1. Για τις διαδικασίες δημοψηφισμάτων που προβλέπονται στα συντάγματα των 32 ευρωπαϊκών κρατών δείτε: The Initiative and Referendum Institute Europe, Guidebook to Direct Democracy in Switzerland and beyond – έκδοση 2007 IRI, Marburg 2006, σελ. 232.

2. <http://www.iri-europe.org>.

3. IRI Europe, Länderindex zur Volksgesetzgebung 2002, Amsterdam/Berlin Ιούνιος 2002.

4. Μια επισκόπηση σχετικά με τους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας στον κόσμο παρέχεται από την πρωτοβουλία The Initiative and Referendum Institute Europe, Guidebook to Direct Democracy in Switzerland and beyond, ed. 2007, IRI Marburg 2006, σελ. 265-307 (Global overview of direct democracy in selected regions of the world). Η ιστοσελίδα <http://www.sudd.ch> απαριθμεί όλα τα δημοψηφίσματα και plebiscites μέχρι και σήμερα σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Πηγές/φωτογραφία:

- [Δημοψηφίσματα με πρωτοβουλία πολιτών, greekdimos.wordpress.com](http://greekdimos.wordpress.com)

- Ellogos.net